

אכילת בשר ביום הטבילה

א. המנהג להימנע מאכילת בשר ביום הטבילה

הלכה ידועה היא שכדי שטבילת אישה מנידתה תהיה כשרה, על האישה לוודא קודם הטבילה שאין חציצות על גופה.¹ גם מקומות שאין צורך שיבואו בהם מים בפועל, כגון תוך הפה,² צריך לנקות ולוודא שאין בהם חציצות, דהיינו שהם ראויים לביאת מים.³ בהקשר לכך הובא ב'שלחן ערוך'⁴ המנהג שלא לאכול בשר ביום הטבילה:

ויש נוהגים שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה, מפני שהוא נכנס בין השיניים יותר ממאכל אחר; ואף על פי שבדקות וחוצצות השיניים, חוששת דילמא תשתייר מיניה ולא אדעתה, ומנהג יפה הוא.

מקורו של המנהג הוא ברבנו ירוחם,⁵ שהביא מנהג נשים שלא לאכול בשר ביום הטבילה, וכתב שמנהג יפה וכשר הוא. מדברי ה'שלחן ערוך' נראה שמדובר במנהג ולא בחובה גמורה, אך עיון בדברי הפוסקים האחרונים מראה שיש להקפיד על מנהג זה, ואין לבטלו ללא סיבה מובהקת, כפי שיתבאר בהמשך. יש פוסקים שכתבו שאף אישה שכבר התחילה לאכול בשר, כיוון ששכחה שזהו יום טבילתה, צריכה להפסיק כשהיא נזכרת בכך.⁶ מכל מקום, בדיעבד אם האישה כבר אכלה בשר, כתבו הפוסקים⁷ שהיא אינה צריכה לדחות את טבילתה למחרת, אלא תקפיד לנקות את שיניה היטב ותטבול.

ב. כמה זמן לפני הטבילה יש להימנע מאכילת בשר?

בשם הר"מ פיינשטיין הובא⁸ שאין צורך להימנע מאכילת בשר כבר מבוקר הטבילה, בפרט בימי הקיץ הארוכים, והמנהג שלא לאכול בשר הוא רק בשעות הסמוכות לטבילה. באופן דומה, הר"י נויבירט כתב⁹ שלכאורה די להימנע מאכילת בשר שש שעות קודם הטבילה. אומנם בפועל הוא נשאר בצריך עיון ונראה שהחמיר למעשה. בכל אופן רוב

1. שו"ע, יו"ד סי' קצט סעי' א. החציצות השונות מפורטות בסימן קצח.
2. שהרי לא שייך שהאישה תפתח את פיה בשעת הטבילה. מקומות כאלה מכונים בהלכה 'בית הסתרים'.
3. שו"ע, שם סי' קצח סעי' כד.
4. שם.
5. רבנו ירוחם, נתיב כו ח"ה דף רכד.
6. פסקי משנה הלכות, פ"ט ה"ב; שו"ת שבט הקהתי ח"ג סי' רמא.
7. ט"ז, יו"ד סי' קצח ס"ק כ"ה; מקור חיים, לשו"ע שם ס"ק פד; חכמת-אדם כלל קכא.
8. מסורת משה, ח"א יו"ד אות קנד.
9. אהל שרה, ח"א פרק ו הע' יא.

הפוסקים החמירו שיש להימנע מאכילת בשר כבר מבוקר הטבילה, כפי שמשמע מדברי ה'שלחן ערוך' שצוטטו לעיל.¹⁰

ג. מאילו סוגי בשר יש להימנע?

יש לברר מה מוגדר כבשר לעניין מנהג זה, ואם יש להימנע מלאכול את הבשר דווקא כשהוא שלם, או גם כאשר הוא טחון ובצורות הכנה נוספות. ודאי שיש להימנע מאכילת בשר בהמה, כפשטות דברי ה'שלחן ערוך' והפוסקים. פוסקים רבים אסרו גם כשמדובר בבשר טחון.¹¹ לעומתם יש שכתבו שמותרת לאכול בשר טחון ביום הטבילה, כיוון שהוא אינו נתקע בין השיניים כמו בשר רגיל.¹² כאשר המדובר בתבשיל בשרי, הסכימו הפוסקים שמותר לאישה לאכול את התבשיל כשהיא נמנעת מאכילת הבשר עצמו.¹³ גם בשר עוף יש להימנע מלאכול,¹⁴ שכן גם הוא נתקע בין השיניים יותר ממאכלים אחרים, כפי שמוכח מדברי הרמב"ם¹⁵ בעניין אכילת חלב אחרי בשר.

אכילת דגים ביום הטבילה מותרת, כפי שמוכח ממנהגי מהרי"ל:¹⁶ מה שהכלות הבתולות פרועות ראשן וסותרין קליעת עערן, מפני שצריכין טבילה וחפיפת הראש, ומטעם זה חברותיה סועדות עמה בשחר מאכלי חלב ודגים שאין חוצצין בין השיניים.

ד. מאכלים אחרים שטבעם להשאיר שאריות בין השיניים

כפי שראינו לעיל, הסיבה להימנע מאכילת בשר היא החשש לשאריות בין השיניים. לפי זה יש לשאול מה הדין במאכלים אחרים שטבעם להשאיר שאריות בין השיניים. מחד גיסא, השו"ע והפוסקים הראשונים ציינו להימנע מבשר בלבד ולא הזכירו מאכלים

-
10. ראה מקור חיים, ס' קצח ס"ק פא; שו"ת בית שערים, ס' רעט; נדחי ישראל, לחפץ חיים, פמ"א אות טז (וכן בספרו טהרת ישראל פי"ג אות ט"ז); אוצרות טהרה, עמ' תתקיז בשם הרי"ש אלישיב.
 11. שו"ת חשב האפוד, הליכות חנוך פ"ב אות קצח; טהרת הבית, ח"ג פכ"ו; שיעורי שבט הלוי, ס' קצח ס"ק ה סיכום אות ג; חוט שני, ס' קצח ס"ק לג וס' קצט ס"ק ו' אות יג; שו"ת שבט הקהתי, ח"א ס' רלח וח"ד ס' רלב.
 12. דרכי טהרה, עמ' קנו; חוק וזמן, פ"ה הע' יג בשם הר"ד פיינשטיין.
 13. מקור חיים, שם ס"ק פ; בדי השולחן, ס' קצח ס"ק קפג; אהל שרה, ח"א פ"ו אות ה; טהרת הבית, ח"ג פכ"ו; דרכי טהרה, שם.
 14. שו"ת בית שערים, ס' רעט; מקור חיים, שם ס"ק פ; בדי השולחן, שם ס"ק קפג; טהרת הבית, שם; חוט שני, ס' קצח שם.
 15. רמב"ם, הל' מאכלות אסורות פ"ט הכ"ח.
 16. מהרי"ל, הל' נישואין אות יא; וכן כתבו למעשה רבים מפוסקי הדור הקודם: שו"ת מנחת יצחק, ח"ז ס' עה וסוף ס' פו; אשרי האיש, יו"ד ס' לד אות ב בשם הרי"ש אלישיב; טהרת הבית, שם; דרכי טהרה, שם; אומנם השיעורי טהרה, עמ' רחצ, כתב, שאם מדובר בדגים שיש בהם עצמות - יש להחמיר באכילתם.

אחרים. מאידך גיסא, לכאורה יש ללכת על פי הטעם, ויש מאכלים שטבעם להישאר בין השיניים יותר ממאכלים אחרים, כגון גרעינים שונים, 'טופי' וסוכריות שונות, תירס וכדומה.

למעשה נחלקו בכך הפוסקים: יש שסברו שראוי להחמיר,¹⁷ ויש שהקלו בכך וכתבו שמותרת לאכול מאכלים כאלו, אלא שצריכה להקפיד לנקות את השיניים היטב קודם הטבילה.¹⁸

ה. הימנעות מאכילת בשר כאשר על ידי כך יתגלה שזהו יום טבילתה

הרמ"א כתב¹⁹ שעל האישה להצניע את טבילתה. פעמים שבני הזוג מארחים אורחים או מתארחים אצל אחרים ביום הטבילה, ואם האישה תימנע מאכילת בשר, האורחים עלולים להסיק שזהו יום טבילתה, וייתכן שיש כאן חיסרון בצניעות. מלבד זאת, האישה עשויה להתבייש עקב כך. יש שהחמירו וכתבו שגם במציאות כזו על האישה להימנע מאכילת בשר,²⁰ אולם למעשה פוסקים רבים הקלו בכך, הן משיקולי צניעות והסתרת הטבילה, והן מצד בושה וכבוד הבריות.

כך כתב 'בדי השלחן':²¹

ודבר זה גורם לה להתבייש בפני אחרים, שהיא נכלמת בכך, שמרגישים בה בני אדם שהוא ליל טבילתה, נראה שיש להתיר לה לאכול קודם טבילתה, דגדול כבוד הבריות שדוחה אף איסורין דרבנן... וכל שכן הוא דידן, דהוא רק מטעם מנהג הנ"ל.

גם בספר 'רבבות ויובלות'²² כתב שהר"מ פיינשטיין התיר לאישה במקרה כזה לאכול בשר, כדי שלא תתבייש, ובפרט שמדובר במנהג ולא בדין. כמו כן הוא כתב ששלה תלמיד לשאול את הר"נ קרליץ, וגם הוא הסכים להקל בכך למעשה, וכן פסקו פוסקים נוספים.²³

17. שיעורי שבט הלוי, שם ס"ק ד וסיכום אות ג; חוק וזמן, פ"ה הע' ט"ו בשם הר"ד פיינשטיין; שערי טבילה, סי' לא ענף ה אות א; מראה כהן, עמ' צג אות ב; יסוד הטהרה, פ"ז סע' ה; נטעי גבריאל, ח"ג פ"ד סע' ה; דרכי טהרה, שם.

18. אשרי האיש, יו"ד פל"ד סע' א בשם הרי"ש אלישיב; פסקי משנה הלכות, פ"ט סע' א; טהרת הבית, שם; חוט שני, שם וסי' קצט ס"ק ו אות י"ד.

19. רמ"א, יו"ד סי' קצח סעי' מח.

20. שו"ת בית שערים, יו"ד סי' רפ; שו"ת חשב האפוד, הליכות חנוך ב סי' קצח; שיעורי שבט הלוי, סי' קצח סע' מ"ח ס"ק ח; בדי השלחן, נדה עמ' נב.

21. בדי השלחן, יו"ד סי' קצט סע' ו סוף ד"ה תחוף.

22. ס' רבבות ויובלות, ח"ב סי' קח; ספר זה נכתב מתוך לימוד של המחבר הרב יובל נוף עם הר"א גרינבלט, מגדולי פוסקי ארה"ב, ותלמידו של הר"מ פיינשטיין.

23. שו"ת שבט הקהתי, ח"ד סי' רלא; שיעורי טהרה עמ' ש.

1. אכילת בשר בסעודת מצווה

הפוסקים דנו במקרים של אכילת בשר ביום הטבילה במסגרת סעודת מצווה. מדברי השלחן ערוך²⁴ עולה שנהגו לאכול בשר בשבתות וימים טובים, שכך כתב: חל ליל טבילתה במוצאי שבת... וכן תחצוץ שיניה בטוב בשעת הטבילה שלא ישאר פירורין ולא בשר ולא עצם. וכן התירו בפירוש הט"ז²⁵ ופוסקים נוספים.²⁶ הפוסקים התירו אכילת בשר גם במועדים חגיגיים נוספים, כגון בחול המועד²⁷ או בפורים.²⁸ גם בסעודת מצווה שאיננה מחמת היום אלא מחמת מאורע כגון ברית מילה או סיום מסכת הקלו פוסקים רבים באכילת בשר,²⁹ אך יש שהחמירו בכך.³⁰

2. צדדי היתר ו'לימוד זכות' על אלו שלא הקפידו שלא לאכול בשר

שו"ת 'שבט סופר'³¹ הקשה מדוע אין חיוב מן הדין שלא לאכול בשר ביום הטבילה. הרי הטעם שצריך להמתין שש שעות בין בשר לחלב הוא שהבשר נכנס בין השיניים, וקינוח לא יועיל להתיר אכילה קודם לכן, אם כן יש לומר שהוא הדין לגבי חציצה לטבילה! על כך השיב ה'שבט סופר' שהקינוח שמדובר שאין לסמוך עליו שגורם להוצאת הבשר הוא על ידי אכילת פת, אך ניקיון טוב בין השיניים אמור להועיל, אלא שלא רצו חכמים לסמוך על כך שהאדם ינקה את שיניו היטב, וחששו שיבוא לאכול בשר וחלב ביחד. לעומת זאת לגבי חציצה לטבילה, גם אם האישה לא תנקה את שיניה היטב, החשש הוא רק שתישארנה שאריות קטנות שאין הדרך להקפיד עליהן. במצב זה הטבילה כשרה מן הדין, שכן זהו 'מיעוטו שאינו מקפיד', במיוחד שמדובר ב'בית הסתרים', שיש מהראשונים שכתבו שכל דין חציצה בו הוא מדרבנן. בכל אופן, בגדר מנהג נמנעו הנשים מאכילת בשר ביום הטבילה, כדי שלא להיכנס אף לחציצה מעטה כזו. ה'שבט סופר' סיים שעל פי זה יש ללמד זכות על הנשים שלא הקפידו על המנהג שלא לאכול בשר ביום הטבילה: כך נראה לי לקיים ולהצדיק אלו שאין נוהגים חומרא זו, ובפרט בדורות אלו דנשים חלושות הנה...

24. שו"ע, יו"ד סי' קצט סעי' ו.

25. ט"ז, לשו"ע שם ס"ק כה.

26. מקור חיים, ס"ק פב ופד; חכמת אדם, כלל קכא סעי' א.

27. שערי טבילה, סי' לא ענף ה אות ו בשם הרש"ז אויערבאך; אוצרות הטהרה, עמ' תתקיז אות צ בשם הרי"ש אלישיב; בדי השולחן, סי' קצט ס"ק קפב; אוהל שרה עמ' פז.

28. מסורת משה, ח"א או"ח אות תל בשם הר"מ פיינשטיין; הליכות שלמה, מועדים ח"ב פי"ט הע' כח; שו"ת דברי משה, סוף סי' מא וסי' ס; ילקוט יוסף, סי' תרצה סעי' יא.

29. שיעורי שבט הלוי, על הט"ז סי' קצט ס"ק כה, סיכום אות ד; חוט שני, סי' קצט ס"ק ו, אות יג; אבני ישפה ח"א סי' קעח.

30. אשרי האיש, יו"ד סי' לד אות ח בשם הרי"ש אלישיב; שו"ת 'קנה בשם' ביאורי ט"ז סי' קצט ס"ק לג.

31. שבט סופר, יו"ד סי' פא.

צד נוסף ללמד זכות בימינו הובא על ידי הרב שלמה לוי.³² הר"ש לוי כתב שמותרת אכילת בשר בימינו כיוון שמצויים אמצעי ניקוי איכותיים במיוחד, שניתן לוודא בעזרתם שלא נשאר דבר בין השיניים. שאר פוסקים לא הביאו היתר כזה, אולם יש להביא את דבריו לכל הפחות כלימוד זכות על אלו שאינן מקפידות על המנהג. נוסף על כך יש פוסקים שהורו³³ שאישה שסובלת מחולשה וצריכה לאכול בשר - רשאית לעשות כן, ומכל מקום עדיף שתאכל בשר טחון, שנתקע פחות בין השיניים.

סיכום

1. נהגו הנשים לא לאכול בשר ביום טבילתן כבר מהבוקר, ולא לסמוך על ניקוי שיניהן.
2. בדיעבד, אישה שאכלה בשר ביום טבילתה - אינה צריכה לדחות את טבילתה, אלא תנקה את שיניה היטב קודם הטבילה.
3. הבשר שיש להימנע מלאכול אותו הוא בשר בהמה, ויש שכתבו גם לא לאכול בשר עוף. לעומת זאת ניתן להקל לאכול דגים.
4. נחלקו הפוסקים אם מותר לאכול בשר טחון, ומכל מקום תבשיל בשרי ללא בשר - מותר.
5. מאכלים אחרים שאינם בשר, שטבעם להשאיר שאריות בין השיניים - יש שהקלו לאוכלם ויש שהחמירו.
6. כשהימנעות מאכילת בשר תחשוף שזהו יום טבילת האישה והיא תתבייש - פוסקים רבים הקלו באכילת בשר.
7. בשבתות, ימים טובים, חול המועד ופורים - מותרת לאכול בשר.
8. נחלקו הפוסקים אם מותרת לאכול בשר בסעודות מצווה אחרות, כגון ברית מילה וסיום מסכת.
9. לכתחילה יש לנהוג במנהג זה של הימנעות מאכילת בשר. יש שלימדו זכות על מי שלא הקפידה בכך.
10. אישה חלשה הזקוקה לאכילת בשר - מותרת בכך.

32. שערי אורה, עמ' 267.

33. שיעורי שבט הלוי, סי' קצט סיכום אות ד; שו"ת אבני ישפה, ח"א סי' קעת.